

Románia recessziója – zuhanórepülés?

SZŐKE ÁGNES – VÉGH MARCELL ZOLTÁN

A román gazdaság eredményeit a csatlakozást megelőző évektől egészen a gazdasági válság kezdetéig nagy figyelem kísérte. Románia eredményesen élte túl az átalakulás folyamatát, és teljesítve a koppenhágai kritériumokat, 2007-ben csatlakozhatott az Európai Unióhoz. Az ezzel járó előnyök további lendületet adtak a növekedés gyorsulásához, de a gazdasági válság következtében a felívelő pálya íve új fordulatot vett. Nemcsak a strukturális hiányosságokra derült fény, hanem arra is, hogy a gyors növekedési elérése érdekében végrehajtott változások még sebezhetőbbé tették a gazdaságot. Így nem meglepő, hogy a válságból való kilábalás nem néhány negyedév alatt fog végbemenni – amit eddig elmulasztottak, azt most pótolniuk kell. A „lecke” elsajátítását pedig az IMF és az Európai Unió még nagyobb figyelemmel kíséri, mint eddig.

*Tárgyszavak: Románia, válság, válságkezelés, gazdaságpolitika
JEL kódok: G01, H12*

Romanian recession – nosdive?

ÁGNES SZŐKE – MARCELL ZOLTÁN VÉGH

The remarkable results of the Romanian economy from the pre-accession period to the beginning of the economic crisis deserve attention. Romania successfully survived the transition process and, by fulfilling the Copenhagen criteria, joined the European Union in 2007. The benefits of EU membership gave an additional impetus to the acceleration of growth but, due to the economic crisis, the track of the upward curve took a new turn. Not only the structural weaknesses came to light but it also turned out that the changes implemented for the sake of short-time growth have made the economy more vulnerable. It is not surprising that recovery from the crisis is not going to take place very quickly – what has failed, has to be compensated for now. The “learning” process is monitored by the IMF and the European Union stricter than ever before.

Keywords: Romania, crisis, crisis management, economic policy
JEL: G01, H12

1. Bevezetés

Románia 2007-es uniós csatlakozásakor az EU 11-edik legnagyobb gazdaságának számított, és rendkívül dinamikus gazdasági pályán mozgott a csatlakozást megelőző években (*Coteiu-Nasui* 2010). Ehhez korábban teljesítette a koppenhágai kritériumokat, melyek magukba foglalják a demokratikus jogállam intézményrendszerének meglétét, a működőképes piacgazdaságot, a gazdasági és monetáris unió elfogadását, valamint a jogharmonizációt. Mindennek teljesítéséhez komoly átalakításra volt szükség (*Simon* 2003). A csatlakozást megelőző években ezek a folyamatok felzárkóztatták Romániát az EU gazdaságához, ami együtt járt a befektetői bizalom és a tőkevonzó képesség növekedésével, meggyőző gazdasági növekedést eredményezve (*Coteiu-Nasui* 2010).

Ezt a folyamatot a 2008-2009-ben kibontakozott válság fordította vissza. 2008-ban még tartotta magát a vélekedés, hogy a román gazdaság ellenáll a válságnak (*Ciulu* 2009), azonban 2009-ben megfordult az előző év látványos növekedése. A 2009-es év bizonyította a válságkitettséget, ami az előző évek nagy növekedésének ára volt – a fizetéseképtelenséget csak IMF-segítséggel lehetett elkerülni. Mivel a válság elhúzódása összeurópai jelenség, ezért a román válságkezelés hatásai még nem megítélhetőek, ugyanakkor a tartós recesszió veszélye itt is potenciális forgatókönyv.

2. Milyen állapotban fogadta Románia a válságot?

Románia a rendszerváltást követően hagyományos, államilag szabályozott, szocialista jellegű gazdaságból fejlődő piacgazdasággá alakult, azonban részben megőrizte hagyományos ipari berendezkedését. Az 1990-es években még inkább az átalakulás sokkhatásainak elhúzódása, lassú gazdasági növekedés volt jellemző. A 2000-es évekre azonban a külföldi befektetők számára egyre kedvezőbb lehetőséget kínáló Románia a kelet-közép-európai régió egyik legdinamikusabb növekedést produkáló állama lett, fokozatosan vezetve be a gazdaság reformokat, és ezáltal nagy mennyiségű külföldi tőkét vonva be. A dinamikus gazdasági növekedésnek azonban ára is volt – az ipar- és exportvezérelt növekedés sérülékennyé tette az ország gazdaságát, hiszen felszínre került számos strukturális és intézményi gyengeség (*Ciulu* 2009).

A román nemzeti össztermék az oroszországi válság után, az 1990-es évek végétől kezdve állt növekedési pályára közel 10 évig, ami az egy főre jutó jövedelmek növekedésével is együtt járt. A gazdasági szerkezetváltás sikerének köszönhetően csökkent a munkanélküliség, növekedett az export azokban az ágazatokban, amelyek túléltek az 1990-es évek gazdasági váltását. A pénzpiacok is fejlődtek, és a hitelhez jutás könnyebbé válása következtében növekedett a fogyasztás, a bérszínvonal s ezzel együtt az életszínvonal. 2005-re sikerült egyszámjegyűvé tenni az inflációt is, amellyel sokáig küzdött a gazdaság (*Ciulu* 2009, *Eurostat* 2011). Románia, mint csatlakozni vágyó ország, hosszú időn át élvezhette az Unió előcsatlakozási alapjaiból származó támogatásokat, amelyeket főként adminisztratív és igazságügyi kapacitások bővítésére, az infrastruktúra, az oktatás és az egészségügy fejlesztésére használt fel (*Balázs* 2006).

A sikeres pénzügyi liberalizáció következtében a külföldi tulajdonú leánybankok részesedése közel 80 százalékra duzzadt, ami a fejlett pénzügyi know-how beáramlását segítette, illetve megkönnyítette azt, hogy Románia igencsak vonzó célponttá váljon a nyugati befektetők számára. A pozitív hatások ellenére a román pénzügyi struktúra sok szempontból még mindig mutatott kezdetlegességeket, például a pénzügyi közvetítők hányada 25 százalék körüli, szemben a legtöbb uniós tagállam 80-90 százalékos arányával (*Ciulu* 2010).

Románia integrációs folyamatának egyik legfőbb mozgatórugója a külföldi tőkebeáramlás növelése mind portfólió-befektetések, mind működőtőke formájában. Az

utóbbi számos nagy zöldmezős beruházást is megvalósított (például Ford, Nokia, Bosch). A folyamatosan növekvő külföldi befektetések nagysága 2001-re elérte az egymilliárd eurót, ami 2004-re 4 milliárdra, majd 2007-ig 7,1 milliárd euróra duzzadt Romániában – ez a GDP közel 6 százaléka. Mindez nem meglepő, hiszen olcsó és képzett munkaerővel, 16 százalékos egykulcsos jövedelemadóval, 0 százalékos osztalékadóval, liberális munkatörvényekkel ösztönözték a befektetőket (*National Bank of Romania* 2010). A román gazdaságot fellendítő vállalkozásoknál jellemző volt a külföldi működő tőke vagy a külföldi tulajdoni többség. A nagy érdeklődést mutatja, hogy Törökország után Románia volt a második legkeresettebb ország a befektetések elhelyezésére az EU csatlakozásra váró vagy 2007-ben csatlakozott államok közül (*Pauwels-Ionita* 2008).

A kiemelkedő gazdasági teljesítmény mögött azonban a gazdaság kisebb-nagyobb egyensúlytalanságai is megfigyelhetők csakúgy, mint más túlfűtött gazdaságok esetében. A gyors növekedés és a megbomló külkereskedelmi egyensúly a gazdasági válsághatások előtt is a túlfűtöttség jeleként volt értelmezhető, ami kockázatot jelentett a költségvetés szempontjából (*OECD* 2010). A kiadások visszaszorítására az EU is felhívta a román kormány figyelmét, de az infrastrukturális és szociális kiadásokra hivatkozva a kabinet elzárkózott a változtatástól (*Szabó* 2007).

A gazdasági egyensúlytalanságok mellett a politikai játszmák negatív hatása is megjelent a válságban, amelyek következtében a rövidtávú célok a hosszú távú gazdasági érdekek elé helyeződtek. A 2008-as választások miatti túlköltekezés és az ebből eredő hiány fokozta a válságkitettséget, az egyensúly felbomlásának veszélyét. A politikai pártok programjai a populizmus és a rövidtávú társadalmpolitikai ígérek halmozásának jegyében születtek, a fiskális stabilitás igénye háttérbe szorult (*Talpos-Avrám* 2011).

3. Begyűrűzik a válság

A 2008-ban kibontakozó világválság három egymással összefüggő és egymással kölcsönhatásban álló hatásként értelmezhető, amelynek okait és következményeit a román gazdaság példáján is szemléltetni tudjuk (*Marer* 2010). A kelet-európai sajátosságokat is felismerhetjük, amikor arra próbáljuk keresni a választ, mi az oka annak, hogy a kibontakozó román gazdasági fellendülést ilyen mértékben tudta befolyásolni a nyugati válság, és hogyan lehetséges az, hogy a pénzügyi és gazdasági integráció egyszerre eszköze a gyors fellendülésnek és a recesszió előidézésének is (*IMF* 2010).

A térség más országaihoz hasonlóan a kezdetben pénzügyi-likviditási válságként jelentkező krízis a hitelezés kiszáradásával idézett elő reálgazdasági következményeket is azáltal, hogy a külföldi, főként nyugat-európai anyabankok visszaszívták kihelyezett forrásait, ezáltal téve eleget saját tőkemegfelelési követelményeiknek. A hitelezési aktivitás beszűkülése – és részben ezzel összefüggő keresleti okok – miatt az elmúlt évtizedben teret nyert a kis- és középvállalkozói szektor, amely a román gazdaság egyik fő tartóoszlopának számított, megtorpanással nézett szembe (*Vorniceanu et al.* 2009). A tőzsdei összeomlásokkal a magánszektort vagyonszűkülés is érte. Mindez együtt a fogyasztás és beruházások csökkenését, a GDP zuhanását, valamint a munkanélküliség növekedését eredményezte (*Marer* 2010). A GDP növekedési üteme a 2008-as +7,3 százalékról 2009-re -7,1 százalékra zuhant, ami az EU tagállamok 4,2 százalékos átlagos visszaesésénél is légyegesen rosszabb eredmény, miközben a munkanélküliség ezekben az években, másfélszeresére, 4 százalékról 6,3 százalékra nőtt (*Eurostat* 2011, *IMF* 2010). Néhány fontos makrogazdasági mutatót az 1. táblázat mutat be.

1. táblázat Románia főbb makrogazdasági mutatói

		2006	2007	2008	2009	2010
GDP változás	%	7,90	6,30	7,30	-7,10	-1,30
államadósság	GDP %-a	12,40	12,60	13,40	23,60	30,80
költségvetési egyenleg	GDP %-a	-2,20	-2,60	-5,70	-8,50	-6,40
HICP	%	6,60	4,90	7,90	5,60	6,10
hosszú távú kötvénykamatok	%	7,20	7,10	7,70	9,70	7,30

Forrás: Eurostat (2011)

A fenti adatok jól mutatják, hogyan kúszott fel az irigylésre méltó, tartósan alacsony szintről a romániai államadósság 2010-ig közel a háromszorosára. Az IMF hitelkeretet ugyanis majdnem teljes mértékben le kellett hívni a költségvetés stabilizálása érdekében. A 2009-es évben a kamatok is megemelkedtek, hiszen a kötvénypiac beárzta hozamköveteléseibe a kockázatosá vált román gazdaság finanszírozási nehézségeit. A költségvetés már 2008-ban aggasztó deficittel zárt, 2009-ben pedig egyértelművé vált, hogy ez a költségvetés nem áll meg önállóan a lábán. Az államadósság növekedése magyarázható azzal, hogy a gazdaságélénkítésen keresztül az állam „megvásárolta” a válságot, hasonlóan a többi kelet-európai államhoz, de ezt a költségvetés újabb hitelek nélkül nem bírta el.

A folyó fizetési mérleg egyensúlytalansága, illetve a lakosság nagymértékű devizakitettsége mellett a külkereskedelmi forgalom kedvezőtlen alakulása is jelezte, hogy a román gazdaság pénzügyi szempontból igen sebezhető (Novák 2009). Emellett a lej leértékelésére is sor került, ami 23 százalékos árfolyamvesztést jelent az euróval szemben. A folyó fizetési mérleg hiányának kezelésre szolgáló eszközök a válság miatt leszűkültek.

Az FDI növekedési indexeit vizsgálva néhány más kelet-európai országgal ellentétben tőkemenekülés nem volt megfigyelhető, a válság hatására azonban lassult a külföldi befektetések növekedésének üteme, ezzel a gazdasági növekedés egyik motorja lassult le. A reálgazdaságot visszafogta az is, hogy a nyugati országokban dolgozó román állampolgárok hazautalásainak mennyisége a válság éveiben jelentősen csökkent. Az ipari termelés 9,6 százalékkal esett vissza, ezen belül a fogyasztási cikkek gyártása 17,8 százalékkal zuhant (Zaman-Georgech 2009).

4. Szembenézés a válsággal

2008-ban a liberális Popescu-Tăriceanu-kormány távozását követően a jelenleg is hivatalban lévő demokrata Emil Boc alakított kormányt. A belpolitikai feszültségeket jellemzi, hogy a miniszterelnököt 2009 októberében bizalmatlansági indítvánnyal lemondatták, de néhány hónappal később újra ő alakíthatott kormányt. Ennek következtében a 2009-es költségvetést csak 2009 februárjában sikerült elfogadni. 2008-ban a közvélemény még azon az állásponton volt, hogy a válság nem fog hatást gyakorolni Romániára (Ciulu 2009). A következő évben azonban, amikor ez a hit először megingott, a kormány elsődleges feladatának tekintette a recesszió további mélyülését megállító válságkezelési terv kidolgozását. A helyzetet bonyolította, hogy nemcsak a korábbi strukturális reformok végrehajtása vált halaszthatatlanná, hanem a választási kampány túlköltekezéséből származó hiányt is ki kellett igazítani (Novák 2009).

4.1. Az első válságkezelési program

Románia első válságkezelésre irányuló programtervezete alapvetően gazdaságélénkítő, anticiklikus volt. Az intézkedések az egészségügy, a nyugdíjalap, a munkanélküliségi támogatások és az ÁFA szabályozását érintik (2. táblázat). Változott mind a munkáltatói, mind a munkavállaló hozzájárulások mértéke, és a foglalkoztatást terhelő járulékok 2

százalékponttal csökkentek. A korábbinál alacsonyabb, 9 százalékos forgalmi adókulcsot határoztak meg a kulturális szolgáltatásokra, a könyvekre, az orvosi eszközökre, gyógyszerellátásra, és 5 százalékos kulcs vonatkozik az ingatlanvásárlásra, valamint a vendéglátásra. A kormányzat célja volt, hogy a munkaerőpiacról kiszorult szereplőket visszahozza a munkahelyekre, ezt a foglalkoztatóknak juttatott támogatással ösztönözte (A román kormány is 2008). A válságkezelés fontos része volt még az állami beruházások felpörgetése és az adminisztráció csökkentése is (Válságkezelési receptek 2009). A választási kampányban beígért 50 százalékos közalkalmazotti béremelést a szigorodó fiskális helyzetben el kellett halasztani (Buena-Bontas-Petre 2009, Feszült helyzet 2008).

2. táblázat: A román kormány által elfogadott válságintézkedések (2008)

Szabályozott terület	Intézkedések
Foglalkoztatást terhelő járulékok	39,5%-ról 37,5%-ra csökkennek
Munkanélküliségi támogatások	3 hónappal növekszik a munkanélküliségi támogatás folyósításának időszaka
Foglalkoztatás támogatása	Munkanélküliek alkalmazása esetén támogatás a foglalkoztatónak
ÁFA	Kedvezményes ÁFA alkalmazása bizonyos esetekben (9% és 5%)
Gépjármű-piac	Adminisztráció, regisztrációs adók visszafogása

Forrás: saját szerkesztés

4.2. 2009 – megszorítások és IMF segítség

A román kormány 2009 februárjában elfogadta az azévre vonatkozó új költségvetést. A hivatalos közlemények szerint megpróbálják elejét venni egy komolyabb válság kialakulásának, anticiklikus gazdaságpolitikát folytatva. A „National Budget for 2009 and the Anti-crisis program” elnevezésű rövidtávra szóló tervezet válaszokat kísérelt megfogalmazni a következő kérdésekre:

- Gazdasági növekedés vagy makrogazdasági stabilitás?
- A fogyasztás serkentése vagy a megtakarítások ösztönzése?
- A magánszektor támogatása vagy a folyó fizetési mérleg kiigazítása?
- Magasabb közkiadások a gazdasági fellendítéséért vagy a közkiadások csökkentése és adónövelés?

A válságkezelő program által kijelölt cél 2,5 százalékos GDP növekedés mellett 2 százalékos költségvetési hiány elérése és 5 százalékos infláció tartása volt. Anticiklikus lépésként a költségvetés 20 százalékos (körülbelül 10 milliárd eurónak megfelelő összeget) munkahelyek teremtésére, megőrzésére és a megtakarítások ösztönzésére szántak. További cél volt a kormányzati deficit növekedésének megfékezése, illetve az EU-s alapokból lehívható támogatások felhasználása a gazdaság fellendítésére – szigorú ellenőrzés mellett. Kilátásba helyezték az adómentességet azoknak, akik vállalják a beruházások megvalósítását 2010-ben. Módosították az ÁFA-szabályozást, a luxustermékekre pedig különadót vetettek ki. Előirányozták az állami tulajdonban lévő CEC Bank és az Exim Bank feltökésítését a kis- és középvállalkozások támogatása érdekében, amihez egy hitelalap felállítása társult szintén a KKV-szektor fejlesztésére. A gazdaság egyik húzóerejének, a nehéziparnak a megtartását célozták az exporttámogatások, az autóipart pedig a „Rabla-program” keretében támogatták. A német és a szlovák roncsprémiumhoz hasonló akció során 60 000 gépkocsit cserélhettek a tulajdonosok új autóra, darabonként 3 800 lej támogatással (Roncsautó program 2010, Talpos-Avram 2011).

Mindezt kiegészítették a szociálpolitikai intézkedéscsomaggal. Tervbe vették a nehéz helyzetbe jutott, alacsony nyugdíjjal rendelkezők garantált minimális nyugdíjának megemelését, különböző egészségügyi juttatások rendelkezésre bocsátását, adókedvezményeket, ugyanakkor döntés született az állami hivatalnokok bérének befagyasztásáról (Talpos-Avrám 2011).

A kormány 2009 elején még mindig a recesszió kikerüléséről beszélt, pedig a visszaesés jelei már a GDP-adatokban is mutatkoztak. A három nagy hitelminősítő bővli kategóriába sorolta a román államkötvényeket (*Likviditási válság* 2009). A leminősítés a lejárfolyamának romlásával járt együtt, ami a nagy devizakitettség miatt számított igazán súlyos gondnak (*Londoni elemzők* 2009). A gyorsított euró-bevezetés, ami megvédhette volna az országot az árfolyamok elszabadulásától, elúszni látszott.

A fenti célok és intézkedések a gyakorlatban megvalósíthatatlannak bizonyultak, így a költségvetés néhány hónapon belül összeomlott. 2009 márciusában már napirenden volt a megállapodás a Nemzetközi Valutaalappal, és májusban 20 milliárd euró összegű hitelhez jutott az ország, amiből 17,1 milliárd eurót hívhatott le még 2009-ben. Cserébe a Valutaalap új gazdasági sarokszámok elfogadását kötötte ki (*IMF, EU, EBRD* 2009). Az IMF és az Európai Bizottság négy alapfeltételt szabott meg Romániának: a költségvetés kiigazítása, az egységes bérezés tervezetének megalkotása, az adóügyi felelősség és a nyugdíjrendszer reformja. Az IMF akkori véleménye szerint a segítség ellenére a 2009-es és 2010-es év is még nagyon nehéz időszaknak ígérkezett a román gazdaság számára, mely utóbb be is igazolódott (Talpos-Avrám 2011).

A Nemzetközi Valutaalap előírása alapján a román kormánynak 2009-re 7,3% GDP-arányos költségvetési hiányt kell tartania, amit a kormány meg is valósított, 6,4 százalékra szorítva a deficitet. Emellett a konszolidált költségvetés bevételei 5,4 százalékkal csökkentek a 2008-as évhez viszonyítva, a kiadások pedig csupán 1,4 százalékkal növekedtek. A szociális kiadások 2,3 milliárd euróval nőttek meg, főként a már korábban elfogadott nyugdíjemelés következtében.

4.3. Kilátások 2011-től

2011 januárjában az IMF felülvizsgálat során Románia kissé negatív értékelést kapott, mivel a tervezett időre, vagyis 2010 végére nem sikerült növekedési pályára állítani a gazdaságot. Bár a Nemzetközi Valutaalap elégedett a román kormány adók terén végrehajtott reformjaival, a végrehajtás ütemét a lehetségesnél lassabbnak tartják. A költségvetés deficitjét 2010-re nem sikerült 3% alá szorítani, ahogy azt az IMF és az EU előírta (*További haladék* 2010). A felülvizsgálat eredményeként 2011 elején elfogadták a már korábban előírányozott támogatás következő részletének, 1,17 milliárd eurónak a folyósítását. Emellé még társul egy elővigyázatossági szerződés is, amelyet a román kormány és a Nemzetközi Valutaalap köt az Európai Bizottsággal. Eszerint egy újabb összeg szolgálna a gazdaság megmentésére, amit csak akkor vennének igénybe, ha az 1,17 milliárd euró összegű támogatás nem lenne elég, vagy nem érné el a célját – vagyis a kormány nem lenne képes fedezni az államháztartási hiányát.

A jelenlegi helyzet alapján Románia gazdaságának valódi felélénkítéséhez további mélyreható reformokra van szükség, hiszen a nagy elosztórendszerek átalakítása lassan halad, folyamatosan növekednek a társadalmi feszültségek (*Harmincezren tüntetnek* 2010). De ha a megállapodásoknak megfelelő utat követik, akkor 2011 végére sikerülhet a gazdaság stabilizálása. A 2010-es költségvetés konszolidálásának utolsó lépéseként két opció merült fel: 25 százalékos közalkalmazotti bércsökkentés vagy az általános ÁFA-kulcs felemelése 19 százalékról 24 százalékra (Talpos-Avrám 2011). De ezek együttes hatása sem bizonyult elegendőnek, és vélhetően 2011-ben is további megszorításokra van szükség. Így talán az euró-övezeti csatlakozás dátuma sem tolódik el sokat a tervezett 2015-ös időponttól, amelyet

a közelmúltban újra megerősítettek (*Három év múlva* 2011). Mindenesetre a 2011-es év gazdasági sikerei vagy kudarcai meghatározó jelentőségűek Románia számára.

5. Összegzés

A román gazdasági rendszer szerkezeti átalakításai nem voltak mélyrehatóak, de segítették a kedvező gazdasági eredményeket, melynek révén az ország az Európai Közösség tagjává válhatott. Maga a csatlakozás pedig még nagyobb lendületet adott, egészen a globális krízis kialakulásáig. A válság visszavetette a nemzetgazdasági teljesítményt, ugyanakkor alapvető problémákra, egyensúlytalanságokra világított rá. A krízishatások következményeként megfigyelhető gazdasági „zuhanórepülés” nem tűnik hosszú életűnek, de az elhúzódó recesszió komoly fenyegetésként lebeg az ország felett. A 2011-es évben szükségessé vált további változás is, legfőképpen abban, hogy a határozott célokat erős politikai és társadalmi összefogás támogassa, ami erősíti a nemzetközi befektetők bizalmát az ország irányában.

Az összeomló költségvetés miatt a Nemzetközi Valutaalap és az Európai Bizottság támogatása szükséges feltétele volt a válságkezelésnek, és az előirányzott, megkövetelt reformok nem csak a helyzet kezelését segítik, de egy további együttműködés keretében stabil alapokat adhatnak a régi hiányosságok kiküszöbölésére is. A nemzetközi iránymutatással sikeresen beágyazódhatnak a reformok, habár ennek társadalmi fogadtatása kétséges. Az intézkedések célja kezdetben a válság visszafordítása volt, melyet azonban a politikai ígérek fenntartása mellett nem bírt el a költségvetés, így a monetáris és fiskális szigor mellett nagy átalakítások, szerkezeti reformok jelentik a túllépés esélyét. A gazdasági növekedés megteremtése, válság előtti szintre segítése sokkal több időt és erőfeszítést követelhet, mert a nagy veszélyek elhárulni látszanak ugyan, de a dinamikus növekedés visszatérése jelenleg irreális elképzelésnek tűnik.

Irodalomjegyzék

- A román kormány is... 2008: A román kormány is válságellenes intézkedésekbe fogott. *HVG.hu*, 2008. november 20. Interneten: http://hvg.hu/gazdasag/20081120_roman_kormany_valsagellenes_interkedesek
- Balázs P. 2006: Románia és Bulgária az Unióban. *Az elemző*, 4, 73-88. o.
- Bunea-Bontas, C. A. – Petre, M. C. 2009: Fiscal Policy during the current Crisis. *Munich Personal RePEc Archive*, Paper No. 18676.
- Ciulu, R. 2009: Crises *Inversion Strategies – Teory or Reality in Romania of 2009*. Interneten: <http://ssrn.com/abstract=1539983> (Letöltve: 2011.január 20.)
- Cotetiu, R. –Năsu V. 2010: Analysis of the evolution of Romanian economy before economic crisis. *Working Paper*, North University of Baia Mare.
- Eurostat 2011: *Statistics*. Interneten: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database
- Feszült helyzet... 2008: Feszült helyzet: elhalasztotta a román kormány a beígért béremelést. *HVG.hu*, 2008. október 28. Interneten: http://hvg.hu/karrier/20081028_roman_beremelees_pedagogusok
- Harmincezen tüntetnek... 2010: Harmincezen tüntetnek a román kormány ellen Bukarestben. *Origo*, 2010. október 27. Interneten: <http://www.origo.hu/nagyvilag/20101027-tuntetes.html>
- Három év múlva... 2011: Három év múlva jön a román euró? *Index*, 2011. november 10. Interneten: http://index.hu/gazdasag/vilag/2011/11/10/harom_ev_mulva_jon_a_roman_euro/

- IMF 2010: *World Economic Outlook – Recovery, risk and rebalancing*. International Monetary Fund, Washington D.C.
- IMF, EU, EBRD... 2009: IMF, EU, EBRD: 20 milliárd eurós hitelcsomag Romániának – részletek. *HVG.hu*, 2009. március 25. Interneten: http://hvg.hu/gazdasag/20090325_romania_imf_eu_ebrd_hitel
- Likviditási válság... 2009: Likviditási válság: leminősítési hullám Közép- és Kelet-Európában. *HVG.hu*, 2009. február 13. Interneten: http://hvg.hu/gazdasag/20090213_ukrajna_fitch_leminosites_adoskockazat
- Londoni elemzők... 2009: Londoni elemzők: Románia is mély recesszióban lesz. *HVG.hu*, 2009. március 5. Interneten: http://hvg.hu/gazdasag/20090305_romania_depresszio_london_elemzok
- Marer P. 2010: A válság és Kelet-Európa. *Külgazdaság*, 1-2, 3-31. o.
- National Bank Of Romania (2010): *Annual Report*, Bucharest.
- Novák T. 2009: Lassú válságkezelés, növekvő feszültségek. In Novák T. – Wisniewski A. (szerk.): *A globális válság: hatások, gazdaságpolitikai válaszok és kilátások. Az új EU-tagállamok és a tagjelöltek helyzete a válságban*. MTA Világgazdasági Kutatóintézet, Budapest, 48-52. o.
- OECD 2010: *OECD Economic Surveys: Romania 2010*. OECD, Paris.
- Pauwels S. – Ionita L. (2008): FDI in Romania: from low-wage competition to higher value-added sectors. *Ecfm Country Focus*, 3.
- Roncsautó program 2010: Roncsautó program. *szatmar.ro*, 2010. március 3. Interneten: http://www.szatmar.ro/Roncsauto_program/hirek/29628
- Simon Gy. 2003: Gazdasági reformok Romániában. *Külgazdaság*, 7-8, 57-79. o.
- Szabó L. 2007: Gyorsító sávban a román gazdaság. *Műhelytanulmány*, Ecostat. Interneten: www.ecostat.hu/download/muhely/ECOSTAT_muhely_070920.pdf (Letöltve: 2010. december 28.)
- Talpos, I. – Avram, A. 2011: Considerations Regarding the Mix of Anticrisis Fiscal Policies in Romania. *Theoretical and Applied Economics*, 1, 5-24 o.
- További haladék... 2010: További haladék a román deficit lefaragására. *HVG.hu*, 2010. február 8. Interneten: http://hvg.hu/gazdasag/20100208_romn_deficit_csokkent
- Válságkezelési receptek... 2009: Válságkezelési receptek a szomszédokból. *Origo*, 2009. március 27. Interneten: <http://www.origo.hu/gazdasag/valsag/20090323-hogyan-kezelik-a-valsagot-a-szomszedos-oroszagok.html>
- Vorniceanu, M. – Covaci, B. – Cocosatu, C. 2009: Credit Risk and Financing SME in Romania. *Papers, Books*, 2009/24, Osterreichish-Rumanischer Akademischer Verein.
- Zaman G. – Georgeschu G. 2009: The impact of global crises of Romania's economic development. *Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica*, 2, 612-624.o.